

Asia: VN/33945/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle lukiolain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleisiä huomioita esitysluonnoksesta

-

2. Oppimisen tukea ja erityisopetusta koskevat säädösehdotukset

-

3. Lukiokoulutuksen rahoitusperusteita koskevat säädösehdotukset

-

4. Englanninkielistä lukiokoulutusta, opiskelijavalintaa ja ylioppilastutkintoa koskevat säädösehdotukset

1. Englanninkieliseen ylioppilastutkintoon ja lukiokoulutukseen liittyvät tavoitteet

Englanninkielistä ylioppilastutkintoa ja englanninkielisenä järjestettävää lukiokoulutusta perustellaan lakiesitysluonnoksessa tavoitteella vahvistaa Suomen houkuttelevuutta kansainvälisten toimijoiden ja paluumuuttajien joukossa:

"Suomeen kohdistuu maahanmuuttoa ja Suomi kilpailee työperäisestä maahanmuutosta. Lasten ja nuorten toimivat koulutus- ja opiskelumahdollisuudet tukevat perheiden työperäistä maahanmuuttoa sekä Suomen kansalaisten paluumuuttoa."

Tavoite on perusteltu tarkoitettaessa nimenomaan väliaikaisesti Suomeen muuttavia, vieraskielisiä perheitä. Ajatuksena on varmistaa, että perheiden lukioikäiset nuoret saavat toisen asteen yleissivistävää koulutusta, joka varmistaa pääsyn mm. kansainvälisiin jatko-opintoihin. Tätä kohderyhmää varten toimii, ja on tarvittaessa laajennettavissa International Baccalaureate (IB) -

lukiojärjestelmä. Kohderyhmää palvelevat myös erityisen koulutustehtävän perusteella toimivat kielilukiot sekä äidinkielliset etäkoulut silloin, kun nuori ei kuulu oppivelvollisuuden piiriin Suomessa.

Sitä vastoin paluumuuttajien osalta tarve englanninkieliselle lukiolle jää epäselväksi. Lienee todennäköisempää, että merkittävä osa paluumuuttajista selviytyy ongelmitta suomen- tai ruotsinkielisessä lukiossa. Ja yhtä todennäköisesti perheet haluavat vahvistaa äidinkielen osaamista, jotta nuorille sen avulla avautuisivat täydet mahdollisuudet jatko-opintoihin ja Suomeen asettumiseen.

Työperäisen maahanmuuton osalta määrällisesti tärkein ryhmä ovat pysyvästi maahan muuttavat osaajat. Tämän ryhmän osalta englanninkielinen lukio-opetus olisi ristiriidassa kotouttamistavoitteiden kanssa.

Toisena pääperusteena esitetään lakiesitysluonnoksessa määritellyn kohderyhmän sivistyksellisten oikeuksien turvaaminen:

"Esityksen tavoitteena on mahdollistaa englanninkielisen ylioppilastutkinnon suorittaminen kansainvälisille toimijoille ja paluumuuttajille vahvistaen Suomen houkuttelevuutta. Koulutus olisi tarkoitettu opiskelijoille, joiden suomen tai ruotsin kielen taito ei ole riittävä lukio-opintoihin, mutta joiden kielitaito mahdollistaisi opiskelun englannin kielellä. Se olisi siten koulutusväylä ja opiskelumahdollisuus lukiotasoihin opintoihin henkilöille, joilla ei muutoin olisi mahdollisuuksia lukio-opintoihin tai joilla olisi merkittäviä kielitaidollisia vaikeuksia selviytyä lukio-opinnoista ja ylioppilastutkinnosta suomen tai ruotsin kielellä. Tältä osin tavoitteena olisi ennen kaikkea turvata näiden henkilöiden sivistykselliset oikeudet."

Oikeus vieraskielisenä järjestettävään koulutukseen ei saa tukea perustuslaista tai kielilainsäädännöstä. Englanninkielisen lukiokoulutuksen perustelu sivistyksellisenä oikeutena ei myöskään kohtelee vieraskielisiä kieliryhmiä yhdenvertaisesti. Tällaisen perustelun sisällyttäminen lakiesitykseen johtaisi jatkokeskusteluun siitä, kuinka varmistaa muiden kieliryhmien vastaavat sivistykselliset oikeudet tai miten toteutuisi vastaava oikeus kattavaan englanninkieliseen korkea-asteen tai ammatilliseen koulutukseen.

On myös vaikea nähdä, että juuri tämä kohderyhmäksi määritelty, erittäin pieni joukko hyvin englantia puhuvia, "kansainvälisiä toimijoita", tarvitsisi erityiskohtelua, jota voisi perustella sivistyksellisten oikeuksien toteuttamisella.

2. Esitetty kohderyhmä

Kohderyhmään ei ilmeisesti ole tarkoitettu kuuluvan sellaisia englantia hyvin puhuvia nuoria, joiden ajatellaan asettuvan pysyvämmiin Suomeen, koska englanninkielinen lukio johtaisi heidän osaltaan jatko-opintomahdollisuuksien voimakkaaseen kapenemiseen. Näin on pääteltävissä lakiesitysluonnoksen muotoilusta "kansainväliset toimijat".

Kohderyhmään eivät ilmeisesti myöskään kuulu ne opiskelijat, joille IB-tutkinto on mahdollinen ja ensisijainen vaihtoehto. Englanninkielistä lukio-opetusta ei myöskään järjestettäisi käytännössä muualla kuin suurissa kaupungeissa, joten myös asuinpaikka rajaisi osan väliaikaisesti maahan muuttavista nuorista kohderyhmän ulkopuolelle.

Siten muutoshankkeen kohderyhmäksi on rajautunut erittäin pieni määrä lukioikäisiä nuoria, lakiesitysluonnoksen mukaan alkuvaiheessa vain noin 300–400 lukio-opiskelijaa vuosiluokkaa kohden. Toteutuksena olisi 1–2 opetusryhmää isoimmissa kaupungeissa, Helsingissä enemmän. Tämä on noin 1 % lukioikäluokasta.

Edellisen vastaavaan tavoitteeseen tähdänneen lakiesityksen käsittelyssä v. 2018 nousi esille huoli siitä, että lukioissa tapahtuisi samankaltainen, lainvastaiseksi todettu englannin kielen aseman vahvistuminen opetuskielenä kansalliskielten kustannuksella kuin korkeakouluissa on jo tapahtunut. Siksi onkin huomionarvoista, että englanninkielisen ylioppilastutkinnon ja lukiokoulutuksen kohderyhmä on nyt pyritty rajaamaan väliaikaisesti Suomeen muuttaviin henkilöihin, joilla olisi merkittäviä haasteita selvittää lukio-opinnoista nimenomaan puutteellisen suomen tai ruotsin kielen taidon vuoksi.

Kohderyhmän näin tiukka rajaaminen herättää kuitenkin kysymyksen, onko kohderyhmää ja tarvetta tällaiselle erilliskäytölle aidosti olemassa lainkaan. IB-lukio-opetuksen on tarkoitus jatkaa ja monissa kaupungeissa laajentua. Mikäli 300–400 opiskelijaa aloittaa vuosittain englanninkielisen lukiokoulutuksen, johtaa tämä huomattavan korkeisiin yksikkökustannuksiin, kun otetaan huomioon sekä ylioppilastutkinnon järjestämisen että englanninkielisen opetuksen ja oppimateriaalien tuottamisen tosiasialliset kustannukset.

Esitetty kohderyhmän koko perustuu suurten kaupunkien kanssa käytyihin keskusteluihin valmistelun varhaisemmassa vaiheessa, jolloin oppilasmääräarvioiden pohjana ei ole ollut käytettävissä lakiesitysluonnokseen sisältyviä lopullisia, hyvin tiukkoja rajauksia opiskelijan kielitaitohaasteiden osalta. Todellinen opiskelijamäärä voi siten olla selvästi arvioituakin pienempi.

3. Oppilaaksioton ja ylioppilastutkinnon suorittamisoikeuden rajaukset

Lakiesitysluonnoksen kohdassa 2 Nykytilan arviointi kuvataan kohderyhmän rajausta näin:

"Perusopetuksen oppimäärän tulisi kuitenkin lähtökohtaisesti tuottaa oppilaille kelpoisuuden ja edellytykset jatkaa suomen- tai ruotsinkielisiin lukio-opintoihin riippumatta siitä, missä määrin oppimäärää on opiskeltu muulla kielellä. Siten perusopetuksen englanninkielinen järjestäminen ei riitä perusteluksi englanninkielisen ylioppilastutkinnon säätämistarvetta."

Tämä vaikuttaakin järkevältä lähtökohdalta. Lakiesitysluonnoksessa todetaan kuitenkin ristiriitaisesti kohdassa 4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset seuraavaa:

"Suomalaisen ylioppilastutkinnon järjestäminen englannin kielellä palvelisi erityisesti englanninkielisessä tai kaksikielisessä perusopetuksessa opiskelleita, kuten suomalaisia paluumuuttajia, joiden vahvin akateeminen kieli on englanti."

Tämä hämmentävä kirjaus voisi ohjata koulutuksenjärjestäjiä oppilaaksioton osalta tulkitsemaan, että pelkästään englanti vahvimpana akateemisena kielenä voitaisiin tulkita "merkittäväksi haasteeksi" suomen- tai ruotsinkielisen lukion käymiselle. Yksityiskohtaisissa perusteluissa asiaa tarkennetaan vielä näin:

"Sama tilanne voisi osin koskea myös Suomeen palaavaa henkilöä, vaikka hänen kotikielensä olisi osin tai kokonaan suomi tai ruotsi, mutta hänen aikaisempi koulu-uraansa ei sisältyisi kotikielensä mukaisia opintoja, eikä hänen lukio-opintoihinsa edellytettävä kielitaitonsa olisi säädetyn mukaisesti riittävä."

Koulunkäyntivuodet ja asuminen nousevat tosiasiallisen kielitaidon ohitse. On erikoinen ajatus, että esimerkiksi äidinkieleltään suomenkielisen paluumuuttajanuoren voitaisiin tulkita kohtaavan merkittäviä haasteita suomenkielisessä lukio-opetuksessa vain siksi, että kansainvälisessä koulussa ei ole suomea tai ruotsia opiskeltu.

Olisi kenties hyvä löytää kielitaidon osalta jonkinlainen objektiivinen määrittelytapa, kuten esimerkiksi eurooppalaisen viitekehityksen mukainen kielitaitotaso, eikä jättää kielitaidon arviointia koulutuksen järjestäjän tapauskohtaiseen harkintaan ja muiden kriteerien kuin varsinaisen kielitaidon varaan.

4. Suomen/ruotsin kielen taito ja jatko-opintomahdollisuudet Suomessa

Lakiesitysluonnoksessa ei ole otettu juurikaan kantaa englanninkieliseen lukioon päätyvien opiskelijoiden jatko-opintomahdollisuuksien voimakkaaseen rajautumiseen. Jos Suomeen hiljattain muuttanut vieraskielinen nuori opiskelee kokonaan tai pääosin englanniksi muiden vieraskielisten opiskelijoiden kanssa, ei hänen suomen tai ruotsin kielen taitonsa kehity läheskään sille tasolle, mihin voitaisiin päästä tarjoamalla ensin esim. TUV A-opintoja ja sen jälkeen kansalliskielistä lukiokoulutusta.

Mikäli kyseessä on pysyvästi Suomeen asettava henkilö, hukataan tärkeät 3–4 vuotta, jona aikana suomen tai ruotsin kielen taito kehittyisi suurella todennäköisyydellä kansalliskielisiin jatko-opintoihin vaadittavalle tasolle. Vaatimattomalla tuloksella suoritettu S2/R2-oppimäärä estää käytännössä hakeutumisen moniin jatko-opintovaihtoehtoihin. Jos tavoitteena on tarjota näille nuorille täydet mahdollisuudet asettua pysyvästi Suomeen, ei englanninkielistä lukiota ja ylioppilastutkintoa tulisi tarjota heille lainkaan.

5. Koulutuksen järjestäminen ja kustannusvaikutukset

Kustannusvaikutuksia ei arvioida juuri syntyvän: "Englanninkielisen lukio-opetuksen järjestämisen kustannukset eivät merkittävästi poikkeisi suomenkielisen ja ruotsinkielisen opetuksen kustannuksista."

Opetuksen järjestämistä ei lakiesitysluonnoksessa kuvata tarkemmin, joten kustannusvaikutuksia on vaikea hahmottaa. Opetuksen järjestämisestä kerrotaan lähinnä, että opetusryhmiä syntyisi suuriin kaupunkeihin 1–2 kpl, Helsinkiin mahdollisesti enemmän. Jos tarjotaan koko lukion kurssit myös englanninkielisinä, on epätodennäköistä, että tämä onnistuisi ilman kasvavia kustannuksia – ellei kyseisissä lukioissa jo nyt opeteta koko kurssivalikoimaa myös englanninkielisenä. Vain opettajille mahdollisesti maksettava kielilisiä mainitaan erikseen lisäkustannuksena.

Toisaalla lakiesitysluonnoksessa kuitenkin käsitellään tarvetta rekrytoida pätevää henkilöstöä englanninkielisen lukiokoulutuksen toteuttamiseksi, myös kansainvälisiltä opettajamarkkinoilta.

Yksi mahdollisuus on näissä lukioissa muuntaa osa suomen- ja ruotsinkielisestä kurssitarjonnasta englanninkieliseksi ja tarjota sitä enenevässä määrin myös kansalliskielisten nuorten lukio-opintojen osana. Tämä olisi puolestaan vastoin lakiesitysluonnoksessa kuvattua perustavoitetta turvata kansalliskielisen opetuksen asemaa. Lisäksi tämä herättää kysymyksen opetuksen laadusta, jos sitä toteuttaisivat opettajat ilman erityistä kielitaitovaatimusta ja kokemusta vieraalla kielellä opettamisesta. Samalla menetettäisiin kansalliskielisten oppilaiden osalta äidinkielen opetuksen tuottamat hyödyt, joiden osalta on laaja ja kiistan tutkimusnäyttö.

On mahdollista, että englanninkielistä ohjelmaa tarjoavat lukiot muuttuvat entistä vahvemmin ns. eliittilukioiksi, joiden ajatellaan antavan opiskelijalle tavallista lukiota paremmat mahdollisuudet kansainvälisiin koulutuksiin ja työelämään suuntautumiseen. Tasoerot lukioissa saattavat kasvaa englanninkielistä ohjelmaa tarjoavien lukioiden houkutellessa sekä parhaat opiskelijat että kyvykkäimmät opettajat.

6. IB-lukion mahdollisuudet ja tutkintojen vetovoiman vertailu

Lakiesitysluonnoksen kappaleessa 5.1.3 esitellään vaihtoehtoja englanninkieliselle ylioppilastutkinnolle. Siinä IB-tutkinto esitetään mm. kalliina ratkaisuna, mutta englanninkielisestä lukiosta ja ylioppilastutkinnosta ei tarjota mitään vertailevaa yksikkökustannustietoa. Jää epäselväksi, kumpi olisi toteutuksena kalliimpi.

Lisäksi IB-tutkinnon ongelmana esitetään, että alkuperäisestä tarkoituksestaan poiketen sen oppilaspaikat täyttyvät pääosin akateemisesti kunnianhimoisista suomen- ja ruotsinkielisistä opiskelijoista.

"Vaikka IB –tutkinto sinällään on tarkoitettu palvelemaan kansainvälistä liikkuvuutta ja työperäistä muuttoa, se ei ole Suomessa kohdentunut ensisijaisesti tähän kohderyhmään vaan toiminut enemmän suomen ja ruotsinkielisten, perusopetuksessa hyvin menestyneiden oppilaiden jatko-opintovalmiuksien vahvistajana ja kilpailutekijänä. Englanninkielinen ylioppilastutkinto kohdistuisi, IB –tutkinnosta poiketen, turvaamaan sellaisten hakijoiden mahdollisuutta lukio-opintoihin, jotka muutoin eivät ohjautuisi lukiokoulutukseen puuteellisen suomen/ruotsin kielen vuoksi."

Tosiasiasa jo nykyisinkin koulutuksenjärjestäjät varaavat osan paikoista Suomen ulkopuolella perusopetuksensa suorittaneille. Tällaista paikkojen allokoointia voisi oletettavasti laajentaa, samoin kuin paikkamäärää lisätä tarvittaessa.

Esityksessä korostetaan IB-lukion akateemista, suomalaista lukiota vaativampaa luonnetta. On kuitenkin huomattava, että IB-lukiota voidaan järjestää ja suorittaa myös muunlaisena kuin vaativalla matemaattis-luonnontieteellisellä painotuksella.

Vertailtaessa IB-lukiota ja englanninkieliseen ylioppilastutkintoon johtavaa lukiota, keskeiseksi eroksi muodostuu pakollinen S2/R2-suoritus. Lukion S2/R2-oppimäärä ja sen ylioppilastutkintoon sisältyvä koe ovat haastavia, mikäli oppilaalla olisi lähtötilanteessa merkittäviä haasteita selvitä suomen- tai ruotsinkielisessä lukiossa ja lukiokoulutus annettaisiin pääosin tai kokonaan englanniksi. Huono arvosana S2/R2-oppiaineesta puolestaan heikentäisi merkittävästi ylioppilaan mahdollisuuksia

päästä esimerkiksi hyviin yliopistoihin ulkomailla. On vaikea kuvitella, että väliaikaisesti Suomeen tulevat korkean tason osajat haluaisivat ottaa tällaista turhaa riskiä koulutusvalinnassa.

7. Johtopäätökset

Englanninkielinen lukio tarjottuna suppealle kohderyhmälle – eli järjestettynä väliaikaisesti Suomeen tulevien korkean tason osajien nuorille – ei todennäköisesti kilpaile tässä kohderyhmässä IB-lukion kanssa vetovoimaltaan. Ottaen huomioon lisäksi todellisen kohderyhmän erittäin pienen koon, on vaikea uskoa sillä olevan minkäänlaista Suomen vetovoimaa lisäävää vaikutusta.

Englanninkielinen lukio ei ole myöskään järkevä malli pysyvästi Suomeen asettuville nuorille, joiden kielitaito ei mahdollista suomen- tai ruotsinkielisiä lukio-opintoja. Se hidastaisi oleellisesti suomen tai ruotsin kielen oppimista ja lisäisi segregatiota sekä loisi näille nuorille koulutuksellisen umpiperän ylioppilastutkinnon jälkeen Suomessa. Sama pätee luonnollisesti myös paluumuuttajiin.

Englanninkielinen lukio ja ylioppilastutkinto toteutettuna muutamissa lukioissa enintään muutamalle sadalle aloittavalle opiskelijalle vuodessa ei ole taloudellisestikaan perusteltua. Englanninkieliseen ylioppilastutkintoon ja lukiokoulutukseen vuosittain kuluva rahamäärä olisi tarkoituksenmukaisempaa ohjata esimerkiksi TUVA-koulutukseen ja muuhun erityiseen tukeen, jolla vahvistettaisiin tasavertaisemmin kaikkien vieraskielisestä taustasta tulevien nuorten mahdollisuuksia pärjätä hyvin suomen- tai ruotsinkielisessä lukiossa sekä sijoittua jatko-opintoihin ja lopulta suomalaiseen työelämään.

Nyt suunniteltua mallia on vaikea nähdä millään tavoin tarkoituksenmukaisena. Ei voi välttyä ajatukselta, että englanninkielinen ylioppilastutkinto on tarkoitus saada nyt toteutettua miten suppeana tahansa, jotta se voidaan myöhemmin pyrkiä laajentamaan alkuperäisen tavoitteen mukaisesti myös suomen- ja ruotsinkielisille nuorille, joille jo monissa suurissa kaupungeissa on tarjolla englanninkielinen tai kaksikielinen peruskoulu.

Lakiesitysluonnoksessa todetaan, että englanninkielistä opetustarjontaa on mahdollista laajentaa IB-lukion kautta, eikä erillistä englanninkielistä lukiota ja ylioppilastutkintoa välttämättä tarvita. Ehdotamme, että selvitetään kohderyhmän todellinen koko ja sen aidot tarpeet. Tämän pohjalta voidaan kartoittaa IB-lukion kehitystarpeet, kuten mahdollisuudet monipuolisempaan kurssitarjontaan IB-ohjelman valikoimasta sekä koulutuspaikkojen tarkoituksenmukainen kohdentaminen ja mahdollisesti määrän lisääminen.

5. Taito- ja taideaineiden ylioppilaskoetta koskevat säädösehdotukset

-

6. Tilauskoulutusta koskevat säädösehdotukset

-

7. Muut kommentit

-

Alkio Marja
Oma kieli ry - Eget språk rf